

Bolyai-geometria feladatsor a levelező tagozat számára

Dr. Nagy Gábor, Geometria Tanszék

2006. november 24.

Az osztályzat megszerzése feladatmegoldással történik. Feladatokat egyénileg vagy párban lehet beadni, kizárólag emailben. Javításra egyszer van lehetőség. A vizsgához 4 feladatot kell benyújtani, 2-t az I. és 2-t a II. rész feladatai közül.

I. rész

1. feladat. Mutassa meg, hogy a Poincaré-féle félsíkmodellben a hiperbolikus egyenesek általános egyenlete $\alpha z\bar{z} + \beta(z + \bar{z}) + \gamma = 0$, ahol $\alpha, \beta, \gamma \in \mathbb{R}$. Határozza meg a $p, q \in \mathbb{H}$ pontokon átmenő hiperbolikus egyenes egyenletét.

2. feladat. Legyenek $p, q \in \mathbb{H}$ és jelölje $\ell = pq$ az őket összekötő hiperbolikus egyenest. Adjuk meg az ℓ végtelen távoli pontjait a p és q komplex számok függvényében.

3. feladat. Mutassuk meg, hogy bármely kögyenestartó transzformáció előáll legfeljebb 4 kögyenesre vett tükrözés szorzataként.

4. feladat. Határozzuk meg azt a törtlineáris leképezést, amely a $0, 1, \infty$ elemeket az $u, v, w \in \overline{\mathbb{C}}$ elemekbe viszi.

5. feladat. Legyenek $z_1, z_2, z_3, z'_1, z'_2, z'_3 \in \overline{\mathbb{C}}$ elemek oly módon, hogy $i \neq j$ esetén $z_i \neq z_j, z'_i \neq z'_j$. Mutassuk meg, hogy pontosan egy T Möbius-transzformáció létezik, melyre $T(z_1) = z'_1, T(z_2) = z'_2$ és $T(z_3) = z'_3$. (Szigorú 3-tranzitivitás.)

6. feladat. Mutassuk meg, hogy a $T(z) = \frac{1}{z}$ Möbius-transzformáció felcseréli a

$$K : \alpha z \bar{z} + \bar{b}z + b\bar{z} + \gamma = 0$$

$$K' : \gamma z \bar{z} + bz + \bar{b}\bar{z} + \alpha = 0$$

kögyeneseket.

7. feladat. Tekintsük a $T = \{0, 1, \infty\}$ halmazt. Határozza meg azokat az m Möbius-transzformációkat, melyekre $m(T) = T$.

8. feladat. Mutassa meg, hogy a $z \mapsto \frac{1}{z}$ leképezés megőrzi a kettősviszonyt.

9. feladat. Határozza meg azon s valós számot, melyre a $2 + 3i$, $-2i$, $1 - i$ és s pontok egy körre illeszkednek.

Definíció. Legyen G az X halmaz transzformációiból álló csoport. Azt mondjuk, hogy G *tranzitívan hat* X -en, ha bármely $x, y \in X$ elemekhez létezik $g \in G$ elem, melyre $g(x) = y$.

10. feladat. Mutassa meg, hogy $\text{Möb}(\mathbb{H})$ tranzitívan hat a hiperbolikus egyenesek halmazán.

11. feladat. Adja meg $\text{Möb}(\mathbb{H})$ egy konkrét elemét, mely az 1 és -2 ideális pontok által meghatározott ℓ hiperbolikus egyenest a képzetes tengely I pozitív részébe viszi.

12. feladat. Mutassa meg, hogy $\text{Möb}(\mathbb{H})$ tranzitívan hat a hiperbolikus félsíkok halmazán.

13. feladat. Jelölje I a képzetes tengelyben foglalt hiperbolikus egyenest. Határozza meg $\text{Möb}(\mathbb{H})$ azon elemeit, melyek I -t fixen hagyják.

14. feladat. Határozza meg az $x + iy$ hiperbolikus pont tükörképét a $z\bar{z} - 2\beta(z + \bar{z}) = 0$ egyenletű hiperbolikus egyenesre.

15. feladat. Határozza meg a $4 + i$ és $5 + 2i$ pontok hiperbolikus felezőmerőlegesét.

II. rész

16. feladat. Határozza meg a $P = -2 + 5i$ és $Q = 3i$ hiperbolikus pontok távolságát a félsíkmodellben.

17. feladat. Legyen $s > 0$ és definiáljuk a félsíkmodell X_s ponthalmazát mint a $\{z \in \mathbb{H} \mid \Re(z) = -1\}$, $\{z \in \mathbb{H} \mid \Re(z) = 1\}$ és $\{z \in \mathbb{H} \mid \Im(z) = s\}$ euklideszi egyenesek által határolt tartományt. Számolja ki X_s hiperbolikus területét.

18. feladat. Írja fel képlettel az a oldalú hiperbolikus szabályos háromszög szögét. Számolja ki a háromszög területét $a = 5$ esetén.

19. feladat. Bizonyítsa be, hogy bármely $n \geq 5$ esetén létezik olyan korlátos szabályos hiperbolikus n -szög, melynek minden szöge derékszög.

20. feladat. Mutassa meg, hogy a $P = r(\cos(u) + i \sin(u))$ pontnak a képzetes tengelytől vett távolsága $\left| \ln \left(\frac{\sin(u)}{\cos(u) + 1} \right) \right|$.

21. feladat. Mutass meg, hogy a $P = p_1 + ip_2$ pontnak a képzetes tengelytől vett távolsága $\ln \left(\frac{p_2}{\sqrt{p_1^2 + p_2^2} + p_1} \right)$.

22. feladat. Írja fel és bizonyítsa be a hiperbolikus Pitagorasz-tételt.

23. feladat. [Három tükrözés tétele.] Legyen a, b, c három egyenes a P ponton keresztül és jelölje a rájuk vett tengelyes tükrözést τ_a, τ_b, τ_c . Mutassa meg, hogy ekkor valamely P -n átmenő d egyenesre teljesül $\tau_a \circ \tau_b \circ \tau_c = \tau_d$.

24. feladat. Mutassa meg, hogy az

$$\alpha_t : z \mapsto \frac{\cos(t)z + \sin(t)}{-\sin(t)z + \cos(t)}$$

leképezések a félsíkmodell 1-paraméteres mozgáscsoportját alkotják. Mutassa meg, hogy minden t -re $\alpha_t(i) = i$.

25. feladat. Mutassa meg, hogy a $P = xi$ hiperbolikus pont pályája az előző feladatban definiált $\{\alpha_t\}$ mozgáscsoport mellett $O = \frac{(x^2+1)}{2x}i$ középpontú euklideszi kör. Határozzuk meg ezen kör euklideszi és hiperbolikus sugarát.

26. feladat. Mutassa meg, hogy $\text{Möb}^+(\mathbb{H})$ tranzitívan hat a paraciklusok halmazán. (A megoldásban adja meg $\text{Möb}^+(\mathbb{H})$ és a paraciklusok definícióját is.)